

در

سنین ۴ تا ۶ سالگی کودک تمایل

دارد با ابتکار، آزمودن دقیق واقعیت، تخیل و تقلید از رفتار بزرگسالان، محیط اطراف خود را بهتر بشناسد. او در این مسیر، برای رسیدن به اهداف خود، شناسایی دقیق محیط و رسیدن به استقلال، به مخالفت و نافرمانی نسبت به اطرافیان (والدین و مربیان) می‌پردازد.

بنا به نظر لورنز^۱ (۱۹۶۶)، پرخاشگری نوعی غریزه تکانه‌ای و ارثی است نه خودمختار که در کودکان، به سرعت رام و پالایش می‌شود.^۲ اما برخی نظریه‌پردازان یادگیری بر این حقیقت تأکید می‌کنند که هر چه در سلسله مراتب تکاملی موجود زنده بالاتر می‌رویم، از رفتارهای غریزه‌ای و بازتابی وی کاسته و بر اتکای او به تجربه و یادگیری افزوده می‌شود. در نتیجه شاهد تنوع رفتاری در انسان و امکان تغییر یافتن او هستیم. در این دیدگاه، پرخاشگری عادت یا میلی آموخته شده است.

کودکان از سن دو سالگی به بعد «نه» گفتن را می‌آموزند و والدین می‌بینند که گاهی هر چه از کودک خود می‌خواهند، کودک بر عکس آن را انجام می‌دهد. کودکی که تا دیروز تمام کمک‌های اطرافیان را با آغوش باز قبول می‌کرد، بعد از دو سالگی می‌خواهد همه کارهایش را خودش انجام دهد. پدر و مادرهایی که به شرایط سنی و رشدی کودک توجهی ندارند، فکر می‌کنند کودک نافرمانی و لجبازی می‌کند.

در این رابطه

کودک دست به نافرمانی و قشق‌ق می‌زند و پرخاشگری می‌کند. او می‌آموزد که برای پیشبرد خواسته‌هایش از رفتارهای قهرآلود استفاده کند. کودکان نافرمان هر چه با دستورات مقتدرانه پدر و مادر و مربی، بیشتر روبه‌رو شوند، خشمگین‌تر می‌شوند و پرخاشگری زیادتری از خود نشان می‌دهند. در این موقعیت، والدین و مربیان در شرایطی خاص برای کنترل رفتار کودک تسلیم خواسته‌هایش می‌شوند و می‌کوشند بدین وسیله کودک را آرام کنند. ولی همین رفتار تسلیم شدن در مقابل پرخاشگری و قشق‌ق کودک، موجب تقویت این رفتار در درون کودک و آموزش غیرمستقیم او برای ادامه نافرمانی و پرخاشگری می‌شود. به این شکل، نافرمانی در حقیقت یک راهبرد «قهرآلود» آموخته شده است که کودک از طریق آن، رفتار اطرافیان، به‌خصوص والدین و مربیان را کنترل می‌کند. در واقع، مربیان و والدین ناخواسته رفتار پرخاشگرانه و قهرآلود کودکان را تقویت می‌کنند و این تقویت‌ها زمانی که تکرار می‌شوند، تحکیم رفتار نادرست را در پی دارند. نافرمانی، لجباجت و پرخاشگری کودک هر روز گسترش می‌یابد و از والدین و خواهر و برادرها شروع می‌شود و همبازی‌ها، مربیان، دوستان و حتی حیوانات و اشیای منزل هم از آن در امان نمی‌مانند.

نافرمانی مدنی بازبان بدنی!

چگونه کودک راهبرد قهرآلود را می‌آموزد؟

ندا سلامت

کارشناس روان‌شناسی بالینی

